

Laura Koba

Biuro Rzecznika Praw Dziecka

Fundacja Przeciwno Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu La Strada

Prostytucja i pornografia dziecięca

Abstract

One of the disturbing phenomena of early twenty-first century is the increasing number of victims of trafficking for forced prostitution and forced labor. As shown by numerous reports of one of the disturbing trend is the continuous increase in the trafficking of children. Most of the minors come from Africa, the Middle East and South Asia and the Pacific region. In Europe, this problem arises primarily in the former socialist countries. Despite the many activities undertaken by international organizations and NGO fails to stop this practice. Organised crime groups exploit situations of poverty, inferior status of girls and women, ease of bribing or intimidation of officials, the lack of effectiveness of law enforcement. The enormous profits of the human trafficking crime groups will mobilize further action. Only education on human rights in societies, the fight against social exclusion, women's equality with men, and joint efforts can prevent trafficking in human beings, especially children.

Wprowadzenie

Obecnie jednym z najpoważniejszych zagrożeń dla bezpieczeństwa jednostek i społeczeństw są drastyczne naruszenia praw człowieka, zwłaszcza praw tego najmłodszego – dziecka. Według badań przeprowadzonych przez Davida Finkelhora dzieci są 2,6 razy częściej ofiarami przemocy niż dorośli¹. Zatrważające informacje przekazywane przez organizacje międzynarodowe, NGOs czy media zmuszają do pochylenia się nad problemem najcięższych przypadków łamania praw dziecka – handlu „żywym towarem”, handlu „organami ludzkimi”, pracy niewolniczej, udziału najmłodszych w działaniach wojennych czy wreszcie prostytucji i pornografii dziecięcej. W ciągu ostatnich dziesięcioleci doszło do nasilenia się tych zjawisk. Jest to spowodowane zwiększającym się popytem na wykorzystanie najmłodszych do wymienionych celów.

W przypadku prostytucji i pornografii dziecięcej poza czynnikami natury ekonomicznej (z jednej strony zysk, z drugiej bieda) i społecznej (różnicowanie płci, grupy wykluczonych), wpływ na ten stan rzeczy ma niewątpliwie rozwój technologii (zwłaszcza Internetu), rozwój taniej turystyki światowej oraz niestety, również zmiany w obyczajowości (sponsoring czy modeling²). Mimo różnych działań podejmowanych przez poszczególne państwa i orga-

---

¹ D. Filkenhor, *Childhood Victimization. Violence, Crime, and Abuse in the Lives of Young People*, University Press, Oxford 2008, s. 3.

² Sponsoring i modeling upowszechniły się w ostatnim okresie również jako formy handlu ludzkim ciałem.

nizacje międzynarodowe nie udało się zahamować tendencji wzrostowych w obszarach prostytucji i pornografii dziecięcej³. Wynika to z wielu powodów. Przede wszystkim, podaż i popyt na prostytucję i pornografię dziecięcą pociągnął za sobą wzrost zainteresowania nimi ze strony zorganizowanych grup przestępczych działających nie tylko na terenie jednego kraju, ale na arenie międzynarodowej. Zmusza to państwa do przeznaczania coraz większych środków finansowych, angażowania różnych służb specjalistycznych, użycia nowej technologii itd., w celu eliminacji handlu dziećmi do pornografii i prostytucji.

Poza popytem i podażą, niemniej ważnym powodem uaktywnienia się przestępczości zorganizowanej w obszarze prostytucji i pornografii dziecięcej jest bierność społeczeństw. Mimo negatywnego nastawienia i potępienia drastycznych naruszeń praw dziecka, wciąż nikłe są działania obywateli na rzecz zwalczania tych zjawisk. Wielorakie działania organizacji pozarządowych, państw i organizacji międzynarodowych są zbyt słabe, czego przykładem jest brak powszechnej edukacji o zagrożeniach związanych z prostytucją i pornografią dziecięcą. Poważną przeszkodą uniemożliwiającą skuteczne przeciwdziałanie wymienionym zjawiskom jest społeczne przyzwolenie usprawiedliwane zwyczajami, ekonomią czy zmianami obyczajowymi.

Analizując powyższe problemy, należy rozróżnić trzy sytuacje prostytucji i pornografii dziecięcej. Pierwsza, gdy mamy do czynienia ze zorganizowanym procederem handlu usługami seksualnymi na szeroką skalę. Druga, dotyczy wykorzystywania dziecka dokonującego się w najbliższym otoczeniu – w rodzinie, placówce opiekuńczej, szkole, gdzie sprawcą często jest osoba bliska lub znana dziecku. Wreszcie trzecia sytuacja, z którą mamy do czynienia – to dobrowolna prostytucja i pornografia dziecięca. Nieletni sprzedają się za pieniądze czy różnego rodzaju towary luksusowe. Nie ma w tym przypadku do czynienia z nędzą i biedą, lecz z typowym rynkiem handlu i usług.

Wymienione sytuacje, w których ofiarami są dzieci, w myśl prawa międzynarodowego uznane są za przestępstwo.

Problemy definicyjne

Grupa terminów – wykorzystywanie seksualne, przemoc seksualna, eksploatacja seksualna, wyzysk seksualny, nadużycie seksualne, molestowanie seksualne, inne czynności seksualne – nie do końca da się oddzielić od omawianego zjawiska prostytucji i pornografii dziecięcej, ale nie zawsze musi go dotyczyć. Dlatego tak ważne jest wyjaśnienie znaczenia podstawowych pojęć związanych z prostytucją i pornografią dziecięcą.

Punktem wyjścia jest wyjaśnienie podstawowego terminu zawierającego oba omawiane pojęcia – wykorzystywania seksualnego dzieci, które według definicji Światowej Organizacji Zdrowia oznacza:

---

³ Potwierdza to m.in. treść fragmentu preambuły do Konwencji Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych, w którym zapisano, że seksualne wykorzystywanie dzieci i niegodziwe traktowanie dzieci w celach seksualnych przybrało niepokojące rozmiary, tak na szczeblu krajowym, jak i międzynarodowym, w szczególności jeśli chodzi o wzrost korzystania z technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych zarówno przez dzieci, jak i sprawców przestępstw przeciwko nim oraz że zapobieganie i zwalczanie takiego seksualnego wykorzystywania dzieci i niegodziwego traktowania dzieci w celach seksualnych wymaga współpracy na szczeblu międzynarodowym, zob.: Konwencja Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych, przyjęta przez Komitet Ministrów w dniu 12 lipca 2007 r. w trakcie posiedzenia Zastępców Ministrów nr 1002.

„zaangażowanie dziecka w aktywność seksualną, której nie jest on lub ona w stanie w pełni zrozumieć i udzielić na nią świadomej zgody, naruszająca prawo i obyczaje danego społeczeństwa. Z wykorzystywaniem seksualnym mamy do czynienia wtedy, gdy występuje ono pomiędzy dzieckiem a dorosłym lub dzieckiem i innym dzieckiem, w sytuacji zależności, jeśli te osoby ze względu na wiek bądź stopień rozwoju pozostają w relacji opieki, zależności, władzy. Celem takiej aktywności jest zaspokojenie potrzeb innej osoby. Aktywność taka może obejmować:

- 1) nakłanianie lub zmuszanie dziecka do udziału w jakichkolwiek prawnie zabronionych czynnościach seksualnych;
- 2) wykorzystywanie dziecka do prostytucji lub innych nielegalnych praktyk seksualnych;
- 3) wykorzystywanie dziecka do produkcji przedstawień i materiałów pornograficznych”⁴.

Ze względu na sposób oraz sprawców naruszających w ten drastyczny sposób prawa dziecka, w podstawowym dokumencie dotyczącym ochrony osób poniżej 18. roku życia – Konwencji o prawach dziecka – rozróżnia się dwa rodzaje wykorzystywania seksualnego dzieci. Pierwszy, to molestowanie seksualne (*sexual abuse*), dokonujące się w najbliższym otoczeniu dziecka (są to: gwałty, czyny lubieżne, czyny nierządne, kazirodztwo). Drugi rodzaj, to wyzysk seksualny (*sexual exploitation*)⁵; w takiej sytuacji mamy do czynienia z komercyjnym wykorzystywaniem dzieci do świadczenia różnego rodzaju usług seksualnych⁶.

Prostytucja i pornografia dziecięca mieści się zatem w zakresie drugiego znaczenia pojęcia „wykorzystywania seksualnego”. Takie podejście znalazło potwierdzenie w zapisach Deklaracji końcowej Światowego Kongresu, który odbył się w Sztokholmie w 1996 r. przeciwko wykorzystywaniu dzieci do prostytucji i pornografii. W dokumencie potwierdzono, że:

»wykorzystywaniem seksualnym« jest traktowanie dziecka, jak przedmiot seksualny o wartości handlowej, za wynagrodzeniem w gotówce lub naturze, dawanej jemu lub osobie trzeciej. Za wykorzystywanie uznaje się prostytucję i pornografię, uważane za formę zniewolenia i przemocy wobec dzieci, równoznaczne z pracą przymusową i współczesną formą niewolnictwa”⁷.

⁴ Definicja zaczerpnięta z Report of the Consultation on Child Abuse Prevention, World Health Organisation (WHO), Geneva 29–31 March 1999, zob.: *Definitions of Child Abuse*, <http://anppcan.org/old/new/home/def.htm> (data dostępu 6.08.2012).

⁵ Art. 34 Konwencji o prawach dziecka. W polskiej wersji w art. 34 Konwencji przetłumaczono *sexual exploitation* jako wyzysk seksualny, a *sexual abuse* jako nadużycia seksualne.

⁶ J. Szymańczak, *II Światowy Kongres przeciwko Seksualnemu Wykorzystywaniu Dzieci do Celów Komercyjnych* *Jokohama 17–20 grudnia 2001 r.*, Biuro Studiów i Ekspertyz, Kancelaria Sejmu, Warszawa 2001, s. 1.

⁷ *Deklaracja Końcowa Światowego Kongresu przeciwko wykorzystywaniu dzieci do prostytucji i pornografii*, [w:] E. Czyż (opr.), *Dzieci w prostytucji i pornografii. Wybrane materiały ze Światowego Kongresu, Sztokholm 1996*, HFPC, Warszawa 1996, s. 65–66 oraz V. Muntarborn, *Report of the Rapporteur-General*, http://www.csecworldcongress.org/PDF/en/Stockholm/Reports/Stockholm%20Congress%20General%20Rapporteur's%20Final%20Report%201996_EN.pdf (data dostępu 25.09.2012). Podobnie według Standing Committee On Sexual Abused Children (SCOSAC): „za dziecko seksualnie wykorzystane uznać można każdą jednostkę w wieku bezwzględnej ochrony, jeśli osoba dojrzała seksualnie, czy to przez świadome działanie, czy też przez zaniedbywanie swoich obowiązków społecznych lub obowiązków wynikających ze specyficznej odpowiedzialności za dziecko dopuszcza się zaangażowania go w jakąkolwiek czynność natury seksualnej, której intencją jest zaspokojenie osoby dorosłej”. A. Jodko, *Tabu seksuologii: wątpliwości, trudne tematy, dylematy w seksuologii i edukacji seksualnej*, Wydawnictwo Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej „Academica”, Warszawa 2008, s. 59.

Definicję prostytucji i pornografii dziecięcej można znaleźć w wielu dokumentach międzynarodowych, jednak powszechnie przytaczane są zapisy art. 2 Protokołu fakultatywnego do Konwencji o prawach dziecka w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii w brzmieniu:

»dziecięca prostytucja« oznacza wykorzystywanie dzieci do czynności seksualnych za wynagrodzeniem lub jakąkolwiek rekompensatę w innej formie;

»dziecięca pornografia« oznacza jakiekolwiek pokazywanie, za pomocą dowolnych środków, dziecka uczestniczącego w rzeczywistych lub symulowanych ewidentnie czynnościach seksualnych lub też jakiekolwiek pokazywanie organów płciowych w celach przede wszystkim seksualnych⁸.

Obok wymienionych pojęć dotyczących wyjaśnienia zakresu przedmiotowego „prostytucji” i „pornografii” dziecięcej należy wyjaśnić aspekt podmiotowy. Z jednej strony mamy do czynienia z dzieckiem – ofiarą, a z drugiej dorosłym – sprawcą (sytuacja komplikuje się, gdy sprawcą jest drugie dziecko). W świetle podstawowego dokumentu międzynarodowego poświęconego ochronie najmłodszych – Konwencji o prawach dziecka (art. 1) – „dziecko oznacza każdą istotę ludzką w wieku poniżej osiemnastu lat, chyba że zgodnie z prawem odnoszącym się do dziecka uzyska ono wcześniej pełnoletność”⁹.

Powszechnie uznaje się, że 18 lat jest to granica wieku, poniżej którego mówi się o prostytucji i pornografii dziecięcej¹⁰. Jednak w przypadku tej drugiej granica może zostać obniżona do 16 lat¹¹. Przepisy prawa międzynarodowego powinny stanowić

⁸ *Protokół Fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii*, przyjęty w Nowym Jorku dnia 25 maja 2000 r., DzU 2007 nr 76 poz. 494, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20070760494>, odczyt 11.10.2012.

⁹ *Konwencja o prawach dziecka*, zob.: Biuro Rzecznika Praw Dziecka, w: <http://www.brpd.gov.pl/detail.php?recid=53> (data dostępu 22.07.2012).

¹⁰ Dotyczy to m.in. *Uzupełniającej Konwencji w sprawie zniesienia niewolnictwa, handlu niewolnikami oraz instytucji i praktyk zbliżonych do niewolnictwa* (art. 1), zob.: DzU63.33.185, <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/onz/1956b.html> (data dostępu 12.12.2012); *Konwencji Nr 182 Międzynarodowej Organizacji Pracy dotyczącej zakazu i natychmiastowych działań na rzecz eliminowania najgorszych form pracy dzieci* (art. 2), zob.: *Konwencja Nr 182 przyjęta w Genewie dnia 17 czerwca 1999 r. Międzynarodowej Organizacji Pracy dotyczącej zakazu i natychmiastowych działań na rzecz eliminowania najgorszych form pracy dzieci* (DzU z dnia 18 czerwca 2004 r.), DzU04.139.1474, www.mpips.gov.pl/.../Departament%20Rynku%20Pracy/MOP/konw..., (data dostępu 8.08.2012); *Protokołu o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej* (art. 3), zob.: *Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej*, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 15 listopada 2000 r. (DzU z dnia 31 stycznia 2005 r.), DzU05.18.160, <http://www.kcik.pl/doc/PROTOKOL%20Z%20PALERMO.pdf> (data dostępu 1.08.2012); *Konwencji Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi, Konwencji Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych* (art. 3), zob.: *Konwencja Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych* (przyjęta przez Komitet Ministrów w dniu 12 lipca 2007 r. w trakcie posiedzenia Zastępców Ministrów nr 1002), ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/...wobec-dzieci/.../download,1396,1.html (data dostępu 1.08.2012); *Decyzji ramowej Rady 2004/68/WSiSW z dnia 22 grudnia 2003 r. dotycząca zwalczania seksualnego wykorzystywania dzieci i pornografii dziecięcej* (art.1), zob.: *Decyzja ramowa Rady 2004/68/WSiSW z dnia 22 grudnia 2003 r. dotycząca zwalczania seksualnego wykorzystywania dzieci i pornografii dziecięcej*, [w:] D. Nachbaur, J.a Garnier i in., *Prawa człowieka a handel kobietami i młodymi ludźmi w Europie. Przegląd edukacyjny. Zbiór międzynarodowych dokumentów prawnych*, Università di Padova, Padwa 2007, s. 60.

¹¹ Dozwala tego m.in. *Konwencja Rady Europy o cyberprzestępczości*, w której w art. 9 zapisano, że przy pornografii dziecięcej „Strona może wprowadzić wymóg niższej granicy wieku, która nie może być niższa niż 16 lat”, w: *Konwencja Rady Europy o cyberprzestępczości*, tekst otwarty do podpisu 23 listopada 2001 roku w Budapeszcie, http://prawo.vagla.pl/skrypts/cybercrime_konwencja.htm (data dostępu 25.10.2009).

wytyczne dla prawodawstwa krajowego, gdyż to właśnie ono ma zapobiegać przestępstwom na swoim terenie¹². Niestety jest to nierozwiązany problem państw południowoazjatyckich, afrykańskich, południowoamerykańskich, w których wiek dziecka kończy się na granicy 14, 15 czy 16 lat. Toteż rozwinięte państwa zachodnie wprowadziły do swoich prawodawstw przepisy o penalizowaniu uczestnictwa swoich obywateli w przestępstwach prostytucji i pornografii dziecięcej, dokonywanych w krajach niezabezpieczających interesy dzieci¹³. Chodzi tu o precyzyjne określenie „ofiary” i „sprawcy”. O ile w pierwszym wypadku jest to prosta sprawa, gdyż „ofiara” jest „dziecko”, które zostało seksualnie wykorzystane i niegodziwie potraktowane w celach seksualnych¹⁴ (dziecko jest ofiarą nawet wtedy, kiedy do zniewolenia nie została wykorzystana przemoc¹⁵), o tyle w przypadku dookreślenia pojęcia sprawcy sprawa jest trudniejsza. W wielu dokumentach zaznacza się, że sprawcą jest osoba, która:

- czynnie uczestniczyła w czynnościach seksualnych z dzieckiem lub z udziałem dziecka, które nie osiągnęło w prawie krajowym wieku przyzwolenia;
- zmuszała dziecko do czynności seksualnych z osobą trzecią;
- była świadkiem niegodziwego traktowania w celach seksualnych lub czynności seksualnych, nawet jeśli sama w nich nie uczestniczyła¹⁶.

Oznacza to, że każdy, kto przyczynia się do przestępstwa prostytucji i pornografii dziecięcej, uznany jest za sprawcę. Dotyczy to sprzedających i kupujących usługi prostytucyjne dzieci¹⁷, zarówno dorosłych, jak i nieletnich. Jednak w tym ostatnim przypadku, z racji

---

¹² Jednym z przykładów może być, niestety, prawo polskie, które różnicuje dzieci, nie gwarantując ochrony tym w przedziale wiekowym 15–18 lat. Przestępstwa związane z wykorzystywaniem seksualnym ścigane są z urzędu tylko w stosunku do dzieci, które nie ukończyły 15. roku życia. Czyny ścigane z oskarżenia publicznego z urzędu wymienione są w Kodeksie karnym, m.in. w art. 200, 202, 203. W przypadku, gdy ofiarą jest osoba powyżej tego wieku, musi zgłosić fakt przemyocy seksualnej, jeżeli tego nie uczyni to sprawę można uznać za niezaistniałą. W prawie polskim dziecko do 18. roku życia samodzielnie nie ma możliwości złożenia doniesienia o przestępstwie. Musi w jej imieniu wystąpić osoba dorosła (rodzic, opiekun). Problem zaczyna się w sytuacji, gdy najbliżsi są sprawcami wykorzystywania seksualnego. W związku z tym 2 kwietnia 2012 r. Rzecznik Praw Dziecka, Marek Michalak zwrócił się z prośbą do ministra sprawiedliwości Jarosława Gowina o przeprowadzenie zmian art. 205. Według informacji podanej przez Pełnomocnika Rządu do spraw Równego Traktowania, Rada Ministrów podjęła pracę nad szybkim wprowadzeniem zmian, by przestępstwa te ścigać z urzędu. 15 stycznia 2013 r. na stronie Pełnomocnika Rządu do spraw Równego Traktowania pojawiła się informacja o tym, że „Polska włączyła się do międzynarodowej kampanii ONZ, która ma na celu zakończyć przemoc wobec kobiet i dzieci. Zobowiązujemy się do szybkiej ratyfikacji konwencji Rady Europy (Konwencja Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych – przyp. L.K.), m.in. poprzez zmianę trybu ścigania gwałtu” (w tytule informacji zapisano „Gwałt będzie ścigany z urzędu”), <http://rownetraktowanie.gov.pl/aktualnosci/gwalt-będzie-ścigany-z-urzędu> (data dostępu 17.01.2013).

¹³ *Ministers' Declaration: Reinforcing the International Fight Against Child Pornography*, G-8 Justice and Home Affairs Ministers May 24th, 2007, http://www.g-8.de/Content/EN/_Anlagen/2007-05-24-g8-justiz-innen-start-erklaerung-en.property=publicationFile.pdf (data dostępu 11.10.2012).

¹⁴ *Konwencja Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych...*

¹⁵ Z. Lasocik, *Nowa dyrektywa Unii Europejskiej w sprawie handlu ludźmi*, „Państwo i Prawo” 2012, nr 12, s. 53.

¹⁶ *Wniosek dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej, uchylającej decyzję ramową 2004/68/WSISW/COM/2010/0094 końcowy – COD 2010/0064/*, za: EUR-Lex-52010PC0094-PL, s. 10.

¹⁷ „Osoby wyzyskujące dzieci do celów komercyjnych stanowią bardzo zróżnicowaną grupę. Obejmuje ona sutenerów, właścicieli domów publicznych, pośredników działających w przemyśle rozrywkowym lub turystycznym, takich jak pracownicy hoteli, organizatorzy imprez turystycznych lub pracownicy barów i restauracji. Grupę tę tworzą również osoby, często kobiety, które wyszukują zdesperowanych lub oszukanych młodych ludzi do pracy w prostytucji, a obiecując im pracę i lepsze życie, sprzedają ich do seksualnej niewoli. Często zalicza się do tej grupy również

wieku, wprowadza się szczególną ochronę praw nieletniego sprawcy. Zagwarantowane jest to m.in. w art. 40 Konwencji o prawach dziecka¹⁸.

W związku z nasileniem się m.in. różnych form handlu ludźmi (również w zakresie prostytucji i pornografii) do kategorii sprawcy wprowadzone zostało pojęcie „zorganizowanej grupy przestępczej”, która: „oznacza posiadającą strukturę grupę składającą się z trzech lub więcej osób, istniejącą przez pewien czas oraz działającą w porozumieniu w celu popełnienia jednego lub więcej poważnych przestępstw (...), dla uzyskania, w sposób bezpośredni lub pośredni, korzyści finansowej lub innej korzyści materialnej”¹⁹.

Prostytucja i pornografia dziecięca została uznana przez prawo międzynarodowe za element niewolnictwa, handlu ludźmi czy najgorszych form pracy dzieci. W tym pierwszym aspekcie zapisano je w Uzupełniającej konwencji w sprawie zniesienia niewolnictwa, handlu niewolnikami oraz instytucji i praktyk zbliżonych do niewolnictwa, w której za niewolnictwo lub praktyki zbliżone do niewolnictwa uznaje się: wszelkie instytucje lub praktyki, na których mocy dziecko lub osoba poniżej lat 18 jest oddawana przez kogoś lub oboje rodziców, lub przez swego opiekuna innej osobie za wynagrodzeniem bądź bezpłatnie w celu wyzyskiwania takiego dziecka lub osoby poniżej 18 lat albo ich pracy²⁰.

Drugi aspekt – handel dziećmi – omówiony został w Protokole fakultatywnym do Konwencji o prawach dziecka w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii, gdzie zapisano, że: „handel dziećmi” oznacza „jakiegokolwiek działanie lub

---

klientów korzystających z usług seksualnych osób nieletnich. Mimo że nie czerpią oni zysku z tego procederu, są jednak stroną transakcji finansowej. Następnie należy wymienić taksówkarzy, pracowników przemysłu transportowego, skorumpowanych przedstawicieli organów ścigania i urzędników migracyjnych, a nawet te osoby, które wytwarzają i dostarczają sfałszowane lub przerobione dokumenty (np. fałszywe lub kradzione akty urodzenia służące do udokumentowania, że dziecko jest starsze niż w rzeczywistości). Z wyzysku seksualnego dzieci czerpie profity cała armia ludzi”, zob.: J. Kane, *Understanding demand for children in the sex trade: an outstanding challenge*, referat wygłoszony podczas warsztatów europejskiego regionalnego spotkania podsumowującego Światowy Kongres, Ljubljana, Lipiec 2005 (www.coe.int). Zob. również J. O’Connell Davidson, *The sex exploiter*, ECPAT 1996, i inne prace tego autora, za: J. Kane, *Zapobieganie wykorzystywaniu i wyzyskowi seksualnemu dzieci*, Komisja Europejska DG ds. Sprawiedliwości, Wolności i Bezpieczeństwa Program Daphne, Bruksela 2007, s. 11.

¹⁸ Ponadto zastosowanie będą miały tutaj Wzorcowe Reguły Minimum NZ dotyczące Wymiaru Sprawiedliwości wobec Nieletnich, zwane regułami pekińskimi (*United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice, Beijing Rules*) z 29 listopada 1985, Reguły NZ dotyczące Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (*United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty*) z 14 grudnia 1990 oraz Rekomendacja dotycząca nowych sposobów zwalczania przestępczości nieletnich i roli sądownictwa ds. nieletnich (*Recommendation (2003)20 concerning new ways of dealing with juvenile delinquency and the role of juvenile justice*), Komitet Ministrów RE z 24 września 2003.

¹⁹ *Konwencja NZ przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej*, w: <http://bip.ms.gov.pl/pl/ministerstwo/wspolpraca-miedzynarodowa/wspolpraca-w-ramach-onz-i-obwe/konwencja-onz-w-sprawie-miedzynarodowej-przestepczosci-zorganizowanej/> (data dostępu 15.09.2012).

²⁰ Art. 7. Dla celów niniejszej Konwencji: a) *Niewolnictwo* oznacza, zgodnie z określeniem zawartym w Konwencji w sprawie niewolnictwa z 1926 r., stan lub sytuację osoby, co do której są wykonywane niektóre lub wszelkie uprawnienia związane z prawem własności, a *niewolnik* oznacza osobę pozostającą w takim stanie lub w takiej sytuacji; b) *Osoba pozostająca w stanie poddaństwa* oznacza osobę znajdującą się w sytuacji lub stanie wynikającym z jakichkolwiek instytucji lub praktyk wymienionych w art. 1 niniejszej Konwencji; c) *Handel niewolnikami* oznacza i obejmuje wszelkie czynności związane ze schwytniem, nabyciem jakiegokolwiek osoby lub rozporządzeniem nią w celu uczynienia z niej niewolnika, wszelkie czynności związane z nabyciem niewolnika w celu sprzedaży lub zamiany, wszelkie czynności dotyczące sprzedaży lub zamiany osoby nabytej dla tych celów oraz w ogóle wszelki rodzaj handlu lub przewozu niewolników jakimikolwiek środkami transportu, w: *Uzupełniająca Konwencja w sprawie Zniesienia Niewolnictwa, Handlu Niewolnikami oraz Instytucji i Praktyk Zbliżonych do Niewolnictwa*, podpisana w Genewie dnia 7 września 1956 r., DZU 1963, nr 33, poz. 185 w zał.

transakcję, w wyniku której dziecko przekazywane jest przez jakąkolwiek osobę lub grupę osób innej osobie lub grupie za wynagrodzeniem lub jakąkolwiek inną rekompensatę²¹. Natomiast do trzeciego aspektu – najgorsze formy pracy – odnosi się art. 3, punkt b, Konwencji nr 182 Międzynarodowej Organizacji Pracy dotyczącej zakazu i natychmiastowych działań na rzecz eliminowania najgorszych form pracy dzieci, w którym za takowe uznano m.in.: „korzystanie, angażowanie i proponowanie dziecka do prostytucji, produkcji pornografii lub przedstawień pornograficznych”²².

Należy wyraźnie podkreślić, że przytoczone definicje różnych pojęć, mające pomóc w zrozumieniu złożonego problemu prostytucji i pornografii dziecięcej, nie wyczerpują całości zagadnienia.

Skala zjawiska

Przemoc seksualna wobec dzieci jest problemem globalnym. Według ogólnoświatowych danych szacunkowych z 2002 r., zebranych i opublikowanych przez Paulo Sérgio Pinheiro, niezależnego eksperta mianowanego przez Sekretarza Generalnego ONZ do przygotowania pogłębionej analizy na temat przemocy wobec dzieci (*Independent Expert for the United Nations Secretary – General’s Study on Violence against Children*) – 150 mln dziewcząt i 73 mln chłopców wieku poniżej 18. roku życia było seksualnie wykorzystywanych²³.

Nieznana jest dokładnie liczba dzieci, które są ofiarami prostytucji i pornografii. Jednak są to dane alarmujące. Według badań przytoczonych przez Richarda Poulina, kanadyjskiego socjologa „w ciągu ostatniego trzydziestolecia zauważa się w krajach południowej półkuli zawrotny wzrost prostytucji i handlu kobietami i dziećmi z przeznaczeniem do prostytucji. W okresie nieco dłuższym niż dziesięciolecie można mówić to samo o krajach byłego Związku Radzieckiego, środkowo-wschodniej Europy i Bałkanach”²⁴. Gloria Macapagal Arroyo, była prezydent Filipin, przewodnicząca kampanii

---

²¹ *Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii*, DzU 2007.76.494. Po raz pierwszy definicja handlu dziećmi pojawiła się w tzn. protokole z Palermo, w którym zapisano, że „handel ludźmi” oznacza „werbowanie, transport, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osób z zastosowaniem gróźb lub użyciem siły lub też z wykorzystaniem innej formy przymusu, uprowadzenia, oszustwa, wprowadzenia w błąd, nadużycia władzy lub wykorzystania słabości, wręczenia lub przyjęcia płatności lub korzyści dla uzyskania zgody osoby mającej kontrolę nad inną osobą, w celu wykorzystania. Wykorzystanie obejmuje, jako minimum, wykorzystanie prostytucji innych osób lub inne formy wykorzystania seksualnego, pracę lub usługi o charakterze przymusowym, niewolnictwo lub praktyki podobne do niewolnictwa, zniewolenie albo usunięcie organów”, w: *Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej*, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 15 listopada 2000 r., DzU 05.18.160. Jest to jeden z najważniejszych aktów prawa międzynarodowego wprowadzającego powszechnie akceptowaną definicję handlu ludźmi.

²² *Konwencja Nr 182 Międzynarodowej Organizacji Pracy dotycząca zakazu i natychmiastowych działań na rzecz eliminowania najgorszych form pracy dzieci*, w: *Wybrane przepisy prawa krajowego oraz międzynarodowego*, [w:] Z. Lasocik, M. Koss, L. Wiczeorek (red.), *Handel ludźmi. Wybrane problemy*, Ośrodek Badań Handlu Ludźmi Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2007, s. 129–130.

²³ P.S. Pinheiro, *The World Report on Violence against Children*, Published by the United Nations Secretary-General’s Study on Violence against Children, Geneva 2006, s. 12.

²⁴ G. de Rosa, *Zglobalizowana prostytucja – nowa forma niewolnictwa*, przekł. S. Opiela SJ, „Przegląd Powszechny”, nr 6/2008, http://katalog.czasopism.pl/index.php/Prze1%C4%85d_Powszechny_-_Giuseppe_de_Rosa_SJ_

przeciw seksualnemu wykorzystywaniu dzieci, przytoczyła dane na temat wzrostu liczby dzieci ofiar w jej kraju. W 1986 r. szacowano, że 20 tys. filipińskich dzieci, w przedziale wiekowym 10–18 lat, pracowało w przemyśle prostytucyjnym i pornograficznym; w 2000 r. liczba ta wzrosła już do 100 tys. dzieci²⁵. Podobne tendencje wzrostowe zauważa się i w innych państwach. „Prostytucyjny przemysł młodocianych wykorzystuje ich 400 tys. w Indiach, między 200 a 230 tys. w Tajlandii, 100 tys. na Tajwanie i między 244 a 325 tys. w Stanach Zjednoczonych. W Chińskiej Republice Ludowejprostituujących się dzieci jest od 200 do 500 tys.; w Brazylii od 500 tys. do 2 mln. 35% prostytutek Kambodży stanowią dziewczyny poniżej 17 lat, a 60%prostituujących się w Europie Albańczyków – to małeletni”²⁶. Szacuje się, że każdego roku ok. 1 mln²⁷ do 4 mln dzieci staje się ofiarami seksprzemysłu²⁸. Rozbieżne dane świadczą o poważnych problemach dotyczących uzyskania wiarygodnych danych oraz gromadzeniach informacji.

Nieletnie ofiary zmuszane są do prostytucji i pornografii różnymi metodami. Przede wszystkim groźbami i oszustwami, porwaniami, także sprzedawane przez rodziny jako spłata zaciągniętego długu, do sztucznej adopcji bądź zaaranżowanego małżeństwa. Dzieci żyjące w środowiskach, w których prostytucja jest codziennością, uznają je za zjawisko normalne i poddają się mu bez oporu²⁹. Pojawiają się opinie, że fikcyjne zamążpójścia dziewczynek, nawet czteroletnich, to też handel dziećmi i zmuszanie do prostytucji³⁰. Według ostatnich danych, przygotowanych przez UNICEF, 36% dziewcząt poniżej 18. roku życia sprzedawana jest do małżeństw z dużo starszymi mężczyznami. Przypadki te są dość częste w krajach afrykańskich (Czad, Niger) i południowoazjatyckich (Kambodża, Bangladesz, Tajlandia)³¹.

Zgrozę budzi coraz to niższy wiek dzieci wykorzystywanych do pornografii i prostytucji. Nierzadkie są przypadki udziału w tym procederze kilkuletnich dzieci³². Zwłaszcza na terenach biedy czy tradycyjnego przedmiotowego traktowania dzieci. Badania wskazują, że w krajach, w których tradycyjnie jest niski status dzieci, gdy są one zobowiązane do bezwzględного posłuszeństwa dorosłym oraz zmuszane do pracy, aby się utrzymywać,

---

ZGLOBALIZOWANA_PROSTYTUCJA_%E2%80%93_NOWA_FORMA_NIEWOLNICTWA (data dostępu 12.12.2012).

²⁵ *Profiting from abuse. An investigation into the sexual exploitation of our children*, Carol Bellamy (wpr.), The United Nations Children's Fund (UNICEF), New York 2001, s. 4.

²⁶ G. de Rosa, *op. cit.*

²⁷ A. Morawska, *Wykorzystywanie seksualne dzieci dla celów komercyjnych – zarys problemu w perspektywie międzynarodowej*, www.dziecikirzywdzone.pl (data dostępu 11.08.2012). O 1,2 mln. mówi Laura Lassere, przewodnicząca Rady Praw Człowieka ONZ, w: *7 milionów podpisów pod petycją do ONZ ws. walki z handlem dziećmi*, http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,10381102,7_milionow_podpisow_pod_petycja_do_ONZ_ws_walki_z.html (data dostępu 29.06.2012).

²⁸ G. de Rosa, *op. cit.*

²⁹ *Przeznaczone do burdelu* tak brzmi tytuł filmu dokumentalnego Zana Briski i Ross Kauffman z 2004 r. poświęconego dzieciom z przedmieść Kalkuty i innych miast Indii, które urodzone w domach publicznych nie miały szansy na zmianę swojego życia i zmuszane były od najmłodszych lat do prostytucji. Podsumowaniem tego stanu rzeczy jest wypowiedź jednej z bohaterek filmu – „w mojej przyszłości nie ma miejsca na nadzieję”, za: <http://www.youtube.com/watch?v=utOA9Ya5Fjs&feature=endscreen&NR=1> (data dostępu 5.10.2012).

³⁰ G. de Rosa, *op. cit.* Na początku 2013 r. opinię publiczną zbulwersowała sprawa 15-latk, która uciekła od 90-letniego męża. Saudyjskie Towarzystwo Praw Człowieka wezwało władzę do szybkiej interwencji ratującej dziewczynkę, przypominając, że wiek do zamążpójścia w Arabii Saudyjskiej wynosi 18 lat.

³¹ *Progress for children. Achieving the MDGs with Equity*, UNICEF, New York, Number 9/September 2010, s. 82–84.

³² Film Thierry'ego Darnaudeta o kilkuletnich dzieciach wykorzystywanych seksualnie w Kambodży przez turystów europejskich – *Child Sex Tourism. Tracking the Pedophiles*, <http://www.ekino.tv/film,sekturytyka-dziecieca-tropem-pedofilow-child-sex-tourism-tracking-the-pedophiles-2010,2071.html> (data dostępu 12.12.2012).

łatwiejsze jest przyzwolenie na wyzysk seksualny dzieci. Dotyczy to szczególnie dziewcząt z krajów afrykańskich, azjatyckich, południowoamerykańskich. Stanowią one dwie trzecie ofiar handlu ludźmi. Najczęstszą formą wyzysku jest zmuszanie do prostytucji (58%) i pracy niewolniczej (36%). Ekspertki szacują liczbę poszkodowanych na miliony. Jednak ściganie przestępców nie jest skuteczne, mimo że według danych ONZ, w ostatnich latach wzrosła liczba wyroków i śledztw prowadzonych w związku z handlem ludźmi. W praktyce tylko nieliczni sprawcy ponoszą odpowiedzialność karną (w całej UE w 2010 r. wydanych zostało za handel ludźmi zaledwie 1250 wyroków)³³. Według dziennika „Deutsche Welle” „w Niemczech zakończone zostały w 2011 r. śledztwa w 482 sprawach o »handel ludźmi w celu wykorzystywania seksualnego«. Większość sprawców i podejrzanych stanowili obywatele Niemiec, po nich Bułgarzy, Rumuni i Turcy”³⁴.

Dochody uzyskiwane z prostytucji i pornografii dziecięcej, obliczane w miliardach euro, powodują, że zjawisko przybiera masowy i powszechny charakter w skali globalnej. Niemożliwa staje się jego eliminacja z życia codziennego. Uznaje się, że „po handlu bronią i narkotykami prostytucja i pornografia są trzecią dziedziną handlu najbardziej rozpowszechnioną i dochodową”³⁵.

Działania organizacji międzynarodowych na rzecz eliminacji prostytucji i pornografii dziecięcej

Lata dziewięćdziesiąte XX wieku to okres wzmożonych działań różnych organizacji międzynarodowych, rządowych i pozarządowych w sprawie eliminacji komercyjnego wykorzystywania seksualnego dzieci. Działania te związane były ze zwiększającym się handlem dziećmi do prostytucji i pornografii. Zaowocowały one m.in. trzema ogólnoświatowymi kongresami poświęconymi zwalczaniu prostytucji i pornografii dziecięcej oraz licznymi dokumentami chroniącymi najmłodszych przed eksploatacją seksualną ze strony dorosłych.

W dniach 27–31 sierpnia 1996 r. odbył się w Sztokholmie I Światowy Kongres przeciwko seksualnemu wykorzystywaniu dzieci, zorganizowany przez rząd Szwecji we współpracy z ECPAT³⁶, UNICEF i organizacjami pozarządowymi. Celem kongresu było wypracowanie wspólnej dla całego świata platformy działania w odniesieniu do przeciwdziałania temu procederowi. Ogromny nacisk położono na edukację i uświadamianie dzieci w przedmiocie praw człowieka. Jego efektem było powstanie dwóch ważnych dokumentów międzynarodowych poświęconych zwalczaniu prostytucji i pornografii dziecięcej – Konwencji nr 182 przyjętej w Genewie dnia 17 czerwca 1999 r. Międzynarodowej Organizacji Pracy dotyczącej zakazu i natychmiastowych działań na rzecz eliminowania

³³ Szokujące dane. Coraz więcej dzieci ofiarami handlu ludźmi, Deutsche Welle, <http://www.dw.de/szokuj%C4%85ce-dane-coraz-wi%C4%99cej-dzieci-ofiarami-handlu-lud%C5%B4mi/a-16516563> (data dostępu 12.01.2013).

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ G. de Rosa, *op. cit.*

³⁶ *End Child Prostitution, Child Pornography and Trafficking of Children for Sexual Purposes*, organizacja powstała w 1990 r. w Tajlandii, jako trzyletnia kampania przeciwko drastycznym naruszeniom praw dziecka. Obecnie w ramach ECPAT skupionych jest 70 państw działające w celu zapewnienia, że dzieci na całym świecie korzystają z fundamentalnego praw wolności od wszelkich form komercyjnego wykorzystywania seksualnego, w: http://www.ecpat.net/EI/Ecpat_history.asp (data dostępu 20.12.2012).

najgorszych form pracy dzieci oraz w 2000 r. Protokołu fakultatywnego do Konwencji o prawach dziecka w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii. Pierwszy z wymienionych dotyczył stworzenia skutecznych środków prawnych eliminujących najgorsze formy pracy dzieci, w tym prostytucję i pornografię. Drugi, uszczegóławiał art. 34 Konwencji o prawach dziecka, traktujący o wykorzystywaniu seksualnym dzieci, nakładając na państwa obowiązek prawnej ochrony dziecka ofiary oraz wprowadzenia nieuchronnych kar dla sprawców. W 2000 r. przyjęty został również przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych, Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej. Dokument ten zawiera definicję handlu dziećmi, będącą wzorem dla innych organizacji międzynarodowych, m.in. Rady Europy, oraz sformułowanie, że „nie można uznać, iż osoba poniżej 18. roku życia dobrowolnie wyraża zgodę na bycie przedmiotem handlu, bez względu na tego przyczynę”³⁷.

W odpowiedzi na konkluzje konferencji sztokholmskiej, wzywające różne podmioty do podjęcia działań w zakresie zwalczania seksualnego wykorzystywania dzieci, w ramach Unii Europejskiej w 1997 r. ruszył program *Daphne*, którego celem było wsparcie finansowe dla organizacji pozarządowych współpracujących przynajmniej w dwóch państwach członkowskich UE na rzecz pomocy ofiarom handlu ludźmi, przede wszystkim handlu dziećmi³⁸.

W Jokohamie w Japonii w dniach 17–20 grudnia 2001 r. odbył się II Światowy Kongres przeciwko seksualnemu wykorzystywaniu dzieci do celów komercyjnych. Kongres poprzedzony został licznymi spotkaniami w różnych częściach świata w celu ustalenia zagadnień na wspólne spotkanie (sprawdzenie postępów dotychczasowych działań, zwiększenie zaangażowania państw w zwalczaniu prostytucji i pornografii dziecięcej, włączenie młodzieży w akcje uświadamiające). Głównymi zagadnieniami, na których skoncentrowano się w trakcie kongresu, były: problem „patriarchatu” w różnych częściach świata, eliminujący dziewczęta i kobiety z równego z mężczyznami traktowania oraz powstanie Internetu³⁹, jako sieci do rozpowszechniania pornografii dziecięcej. W wyniku podjętego w Jokohamie „Zobowiązania Globalnego” położono nacisk na wspólne działania organizacji rządowych i pozarządowych w celu eliminowania tych zjawisk. Jednym z zaleceń kongresu było organizowanie regionalnych spotkań okresowych w celu przeprowadzenia skuteczności realizacji jego postanowień. Spotkania takie odbyły się w 2004 i 2005 r.

³⁷ J. Kane, *op. cit.*, s. 5.

³⁸ Anita Gradin, komisarz pełniący specjalną funkcję koordynowania działań Komisji zapobiegających handlowi dziećmi i ich seksualnemu wykorzystywaniu, oświadczyła, że: „Komisja w całości podpisuje się pod deklaracją przyjętą w Sztokholmie, wzywającą do wspólnych planowych działań na szczeblu krajowym, regionalnym i międzynarodowym, która zakłada mobilizację wszystkich stron (publicznych władz krajowych, agencji międzynarodowych, organizacji pozarządowych oraz stowarzyszeń prywatnych, społeczeństwa oraz branży turystycznej), a także zapewnienie niezbędnych środków finansowych. W związku z tym UE za pośrednictwem instytucji europejskich ma obowiązek walczyć z tym zjawiskiem na swoim terytorium”. Program *Daphne* jest jedną z inicjatyw, zob.: *Historia Daphne 1997–2003. Europa wobec przemocy wobec dzieci i kobiet*, Komisja Europejska, Luksemburg 2005, s. 4.

³⁹ Problem wykorzystywania Internetu do rozpowszechniania pornografii dziecięcej był tematem wielu spotkań międzynarodowych, m.in. w 1998 r. w Lyon z inicjatywy ECPAT International i Interpol spotkanie ekspertów w sprawie luk w przepisach prawa w zakresie przeciwdziałania pornografii dziecięcej w Internecie, czy w 1999 r. w Wiedniu konferencja zorganizowana na szczeblu rządowym Stanów Zjednoczonych i UE w celu porozumienia w zakresie zwalczania pornografii dziecięcej w Internecie, której regulacje prawne wykorzystane zostały w Międzynarodowej Konwencji o Cyberprzestępczości, Ł. Wojtasik, *Pedofilia i pornografia dziecięca w Internecie*, <http://www.lomyszkow.neostrada.pl/DBI/Pedofilia.pdf> (data dostępu 10.12.2012).

w Sri Lance, Bangkoku, Maroko, Słowenii, Kanadzie i w Stanach Zjednoczonych⁴⁰. Efektem porozumień z Jokohamy było stworzenie m.in. w ramach Rady Europy Konwencji o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych, podpisanej 25 października 2007 w Lanzarote (Polska do dziś jej nie ratyfikowała). W preambule do konwencji można przeczytać uzasadnienie jej powstania potrzebą „stworzenia wyczerpującego międzynarodowego instrumentu koncentrującego się na zapobiegawczych, ochronnych i prawnokarnych aspektach walki ze wszystkimi formami wykorzystywania seksualnego i niegodziwego traktowania dzieci w celach seksualnych, oraz ustanowienia specjalnego mechanizmu monitoringu”⁴¹.

Kolejny III Światowy Kongres przeciwko seksualnemu wykorzystywaniu dzieci odbył się w dniach 25–28 listopada 2008 r. w Rio de Janeiro w Brazylii. Podobnie jak w trakcie poprzednich spotkań omówiono aktualny stan zagrożenia prostytutką i pornografią dziecięcą. Obrady zakończyły się przyjęciem dokumentu pt. „Rio de Janeiro. Deklaracja i wezwanie do działania na rzecz zapobiegania i przeciwdziałania wykorzystywaniu seksualnemu dzieci i młodzieży”, w którym ponownie przyjęto zobowiązania z poprzednich kongresów oraz wskazano na konieczność usunięcia przyczyn zjawiska. Do nich zaliczono: brak skoordynowanych działań, nieodpowiednie i nieskuteczne prawo, brak powszechnej edukacji, niewystarczająca pomoc ofiarom itd. Równolegle wydano deklarację młodych, w której zapisano, że dzieci i młodzież muszą być włączane w programy i działania edukacyjne, monitoringowe oraz aktywne uczestnictwo w egzekwowania swoich praw⁴².

Jak wynika z dokonanej analizy, organizacje międzynarodowe podejmują liczne inicjatywy w zakresie zabezpieczenia praw najmłodszych. Ich działalność koncentruje się zarówno na płaszczyźnie normotwórczej, implementacyjnej i kontrolnej, jak i promocyjnej. Wśród znaczących inicjatyw normotwórczych w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych wymienić należy, wspomniane już: Konwencję o prawach dziecka wraz z Protokołem fakultatywnym do Konwencji o prawach dziecka w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytutki i dziecięcej pornografii czy Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi (protokół z Palermo) do Konwencji NZ przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej⁴³. Istotne jest, że aktywną działalność w dziedzinie zwalczania i zapobiegania dziecięcej prostytutce i pornografii podejmuje nie tylko ONZ, lecz także organizacje o charakterze regionalnym. Wśród regionalnych organizacji europejskich dużą aktywność w płaszczyźnie promocyjnej oraz normotwórczej przejawia Rada Europy. W jej ramach realizowane są obecnie dwie kampanie przeciwdziałające handlowi dziećmi – Human beings – not for sale i Bulding a Europe for and with children. Przyjęto także stosowne akty prawne o charakterze wiążącym i niewiążącym. Wśród nich wymienić możemy:

⁴⁰ ECPAT International Report of the World Congress III against sexual exploitation of children and adolescents, Bangkok 2009, s. 12–15.

⁴¹ http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/children/Source/LanzaroteConvention_pl.pdf (data dostępu 11.11.2012).

⁴² ECPAT, *op. cit.*, s. 109–118.

⁴³ M. Koss, *Międzynarodowe instrumenty zwalczania handlu dziećmi*, [w:] Z. Lasocik, M. Koss, Ł. Wieczorek (red.), *op. cit.*, s. 69–71.

- Zalecenie Rec(2001)16 Komitetu Ministrów w sprawie ochrony dzieci przed wykorzystywaniem seksualnym, w którym kładzie się nacisk na uświadamianie problemu w społeczeństwach europejskich;
- Konwencję w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi oraz
- wyłożoną do podpisu Konwencję Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych.

W celu ochrony interesów dzieci zagrożonych procederem handlu ludźmi utworzony został Komitet Ekspertów ds. Ochrony Dzieci przed Wykorzystywaniem Seksualnym⁴⁴.

W ramach Unii Europejskiej także podjęto wiele inicjatyw (np. wspomniany projekt *Daphne*, numer alarmowy do zgłaszania zaginięć dzieci) oraz wypracowano wiele aktów o charakterze wiążącym dla państw członkowskich, mających na celu zwalczanie seksualnego wykorzystywania dzieci. Przyjęto 19 lipca 2002 r. Decyzję ramową w sprawie zwalczania handlu ludźmi, zawierającą obok penalizacji handlu ludźmi również nakaz ochrony dzieci – ofiar handlu. Ważne z punktu widzenia omawianego tematu są zwłaszcza dwa akty prawne: Decyzja ramowa z dnia 22 grudnia 2003 r. dotycząca zwalczania seksualnego wykorzystywania dzieci i pornografii dziecięcej oraz Decyzja Rady z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie zwalczania pornografii dziecięcej w Internecie⁴⁵.

W zwalczaniu omawianego procederu organizacje międzynarodowe wspierają różne działania naukowe pozwalające m.in. w jak najszybszym czasie na wyszukiwanie stron internetowych zawierających dziecięcą pornografię oraz blokowanie ich i przekazywanie danych osób posiadających te strony specjalnym służbom⁴⁶.

Poza kontynentem europejskim ochrona dzieci przed wykorzystywaniem seksualnym leży w sferze zainteresowań Organizacji Państw Amerykańskich i Unii Afrykańskiej (dawniej Organizacja Jedności Afrykańskiej). Pierwsza z wymienionych organizacji przeciwdziałając najcięższym nadużyciom wobec dzieci (handel dziećmi, porwania, prostytucja, pornografia i inne formy wykorzystywania seksualnego), przyjęła w 1994 r. Międzyamerykańską konwencję o międzynarodowym handlu małoletnimi. W ramach OPA funkcjonuje ponadto Międzyamerykański Instytut Dziecka, który analizuje sytuację dzieci w rejonie obu Ameryk. Instytut prowadzi także działalność szkoleniową z zakresu zwalczania wykorzystywania seksualnego i pornografii dziecięcej skierowaną do służb publicznych⁴⁷. Państwa członkowskie w ramach OPA podejmują natomiast działalność

⁴⁴ *Ibidem*, s. 76–77.

⁴⁵ *Ibidem*, s. 72–74.

⁴⁶ Za swoistą rewolucję uznany został Projekt INDECT, koordynowany przez prof. Andrzeja Dziecha z Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, finansowany przez Komisję Europejską, dzięki wygenerowanemu narzędziu możliwe będzie szybkie znajdowanie stron internetowych z zakazanymi treściami i zdjęciami dotyczącymi dziecięcej pornografii, zob.: P. Henzel, *Rewolucja z Polski. Alarm w Internecie*, <http://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onecie/rewolucja-z-polski-alarm-w-internecie,1,5391198,wiadomosc.html> (data dostępu 10.01.2013).

⁴⁷ Na działania tego Instytutu powołują się twórcy projektu uchwały, pt. *Walka z komercyjnym wykorzystywaniem seksualnym, przemycem i handlem dziećmi w obszarze Hemisfery* (Ameryka Anglosaska i Łacińska), zob.: *Draft Resolution Combating the Commercial Sexual Exploitation and Smuggling of and Trafficking in Children in the Hemisphere (Approved by the General Committee at its meeting of May 23, 2006, ad referendum of the delegation of the United States)*, Permanent Council of the Organization of American States, General Committee, OEA/Ser.G/CP/CG-1694/06, 23 May 2006, https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:F8bX9eapwQAJ:scm.oas.org/doc_public/ENGLISH/HIST_06/CP16518E07.doc+Permanent+Council+of+the+Organization+of+American+States,+General+Committee,+OEA/Ser.G+CP/CG-1694/06,+23+May+2006 (data dostępu 12.01.2013).

mającą na celu gromadzenie danych o nadużyciach i służącą wypracowaniu skutecznych metod ochrony dzieci przed wykorzystywaniem seksualnym. Działalność tę koordynuje specjalna jednostka o nazwie Ośrodek Centralny⁴⁸. Warto nadmienić, że w projekcie uchwały Walka z komercyjnym wykorzystywaniem seksualnym, przemitem i handlem dziećmi w obszarze Hemisfery (Ameryka Anglosaska i Łacińska), przygotowanej przez Komitet Generalny Stałej Rady Organizacji Państw Amerykańskich uznano, że zapewnienie sukcesu w walce z wymienionymi zagrożeniami, wymaga wszechstronnej współpracy międzynarodowej, zwłaszcza w stworzeniu prawa skutecznie chroniącego dzieci. W tym celu zaleca się Międzyamerykańskiej Komisji Praw Człowieka przeprowadzanie systematycznych badań na temat skutecznej ochrony praw człowieka dziecka w państwach członkowskich⁴⁹. Państwa członkowskie powinny przeznaczyć określone środki finansowe na zwalczanie międzynarodowej przestępczości zorganizowanej zajmującej się procederem handlu dziećmi do pornografii i prostytucji. Ponadto należy wzmacniać systemy wymiaru sprawiedliwości w celu skutecznego przeciwdziałania wykorzystywaniu seksualnego najmłodszych⁵⁰.

W systemie Unii Afrykańskiej, w 1999 r., weszła w życie Afrykańska karta praw i dobrobytu dziecka (*The African Charter on the Rights and Welfare of the Child*, ACRWC, zwana także Kartą dziecka)⁵¹. Zgodnie z art. 2 Karty „dzieckiem” jest osoba do 18. roku życia. Twórcy dokumentu potwierdzili specyficzne warunki życia dzieci, panujące na kontynencie afrykańskim (związane, obok ubóstwa, braku żywności i wody, w dużej mierze z konfliktami zbrojnymi), ułatwiające drastyczne naruszenia ich praw. Przykładem takiego naruszenia jest działalność Josepha Kony’ego w Ugandzie, który do działań rebelianckich wykorzystywał stworzoną przez siebie armię dziecięcą, zmuszając ją do zabijania czy torturowania przeciwników. Jego żołnierze, zarówno dorośli, jak i młodociani dopuszczali się masowego wykorzystywania seksualnego dzieci⁵². Miejscami, w których dochodzi do ogromnej liczby nadużyć seksualnych, są również obozy uchodźcze. Dlatego działania podejmowane przez Unię Afrykańską muszą być dopasowane, przede wszystkim do doraźnego zapewnienia bezpieczeństwa dzieci. W tym celu UA korzysta z pomocy humanitarnej i misji pokojowych innych organizacji rządowych i pozarządowych. Istotne znaczenie w sferze normotwórczej w ramach afrykańskiego systemu ochrony odgrywa wspomniana Karta praw dziecka, w której w artykule 27 zapisano, że „państwa-strony zobowiązują się do ochrony dzieci przed wszelkimi formami wykorzystywania seksualnego”⁵³. Na mocy Karty powołany został Komitet Ekspertów do spraw Praw i Dobrobytu Dziecka, którego głównymi celami są: propagowanie i ochrona praw dziecka,

⁴⁸ T. Sokołowski, *Międzynarodowa Ochrona Praw Człowieka*, Wyd. Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP, Warszawa 2004, s. 74.

⁴⁹ W Projekcie powołano się na opinię wydaną przez Komisję w 2002 r. (*Juridical Condition and Human Rights of the Child*), zob.: *Draft Resolution Combating the Commercial...*

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ *The African Charter on the Rights and Welfare of the Child*, <http://www1.umn.edu/humanrts/africa/afchild.htm> (data dostępu 12.01.2013).

⁵² P. Eichstaedt, *First Kill Your Family: Child Soldiers of Uganda and the Lord's Resistance Army*, Lawrence Hill Books, Chicago Review Press, 2009.

⁵³ *The African Charter on the Rights and Welfare of the Child...*

monitorowanie wprowadzania praw w życie, rozpatrywanie sprawozdań z realizacji zadań nałożonych na państwa przez Kartę⁵⁴.

Jak powszechnie wiadomo, na kontynencie azjatyckim nie powołano organizacji o charakterze regionalnym, która skupiałaby wszystkie lub choćby znaczną część państw regionu. Mimo że państwa azjatyckie nie stworzyły regionalnej organizacji międzyrządowej zajmującej się ochroną praw człowieka, nie oznacza to, że inne organizacje nie podejmują aktywności na tym obszarze. W regionie prężnie działa Komisja Ekonomiczna i Społeczna ONZ dla Azji i Pacyfiku (ESCAP) oraz Australijska Komisja Praw Człowieka⁵⁵. Podobnie, jak w innych częściach świata, problem prostytucji i pornografii dziecięcej nasilił się w rejonie Azji, Australii i Pacyfiku w latach dziewięćdziesiątych, co związane było z rozwojem technologicznym (komunikacja internetowa) i umiędzynarodowieniem się przestępczości zorganizowanej. Międzynarodową działalność w celu ochrony dzieci przed wykorzystywaniem seksualnym zapoczątkowała organizacja ECPAT. Przy jej współdziałaniu Komisja Ekonomiczna i Społeczna ONZ dla Azji i Pacyfiku przeprowadziła w 2003 r. w Nadi, na Fidżi warsztaty na temat walki z ubóstwem i komercyjnym wykorzystywaniem seksualnym dzieci i młodzieży, które wskazały na potrzebę gromadzenia danych o skali zjawiska i konieczność przygotowania skutecznych narzędzi przeciwdziałania. Wydany w 2007 r. raport potwierdził dotychczasowe przypuszczenia na temat dużej skali występującego zjawiska. Za główne przeszkody w jego zwalczaniu uznano przede wszystkim tradycyjne, negatywne podejście do roli dziecka, zwłaszcza dziewczynki oraz zwiększające się ubóstwo części społeczeństwa⁵⁶. *Antidotum* dostrzeżono w edukacji całego społeczeństwa w celu zmiany świadomości w odniesieniu do nastawienia do dziewczynki i kobiet, wypracowania skutecznych procedur zwalczających międzynarodową przestępczość zorganizowaną, a także w podejmowaniu działań na rzecz eliminowania ubóstwa. Opracowane zalecenia wymagają kompleksowej współpracy wszystkich państw obszaru Azji i Pacyfiku oraz organizacji międzynarodowych⁵⁷.

Podsumowanie

Za główne przyczyny wzrostu liczby nieletnich w prostytucji i pornografii dziecięcej można uznać przede wszystkim zwiększające się zapotrzebowanie na usługi tego typu oraz łatwość pozyskiwania informacji na temat ich dostępności. Zorganizowany świat przestępczy używa wszelkich dostępnych środków komunikacyjnych, szczególnie Internetu w celu docierania do jak największej liczby potencjalnych odbiorców z jak najatrakcyjniejszą ofertą, m.in. proponując usługi coraz to młodszych dzieci. Zatrważająca liczba osób korzystających z tzw. turystyki seksualnej i wizja ogromnych zarobków z tym związanych, zachęca wielu do zajmowania się handlem dziećmi oraz prostytucją i pornografią dziecięcą. Łapówki oraz

⁵⁴ *The African Committee of Experts on the Rights and Welfare of the Child*, zob.: <http://acerwc.org/> (data dostępu 11.01.2013).

⁵⁵ Mimo że jest to organizacja krajowa w zakresie ochrony praw dziecka przed pornografią i prostytucją, wywiera znaczący wpływ na inne państwa regionu.

⁵⁶ Badania przeprowadzono w sześciu krajach (Wyspy Cooka, Fidżi, Kiribati, Papua Nowa Gwinea, Wyspy Salomona i Vanuatu), zob.: *Pacific Perspectives on the Commercial Sexual Abuse of Children and Youth*, ESCAP, United Nations 2009, s. 1–9.

⁵⁷ *Ibidem*, s. 95–111.

korupcja lokalnych urzędników w wielu krajach umożliwiając naruszanie prawa lub pozwalając na omijanie go (np. fingowane małżeństwa). Łatwość transferu ofiar z jednego kraju do drugiego, czy nawet z jednego kontynentu na inny pokazuje, że system ochrony dzieci prowadzony przez państwa i organizacje międzynarodowe jest często nieskuteczny lub mało skuteczny.

W preambule do Protokołu fakultatywnego do Konwencji o prawach dziecka w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii państwa podkreśliły wyraźnie, że „eliminacja handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii zostałaaby ułatwiona przez przyjęcie podejścia holistycznego, poprzez zwrócenie się na przyczyny, w tym: niedorozwój, ubóstwo, gospodarcze nierówności, niesprawiedliwą strukturę społeczno-gospodarczą, rodziny dysfunkcyjne, brak wykształcenia, migrację z terenów wiejskich do miast, dyskryminację płciową, nieodpowiedzialne zachowania seksualne dorosłych, szkodliwe praktyki wynikające z tradycji, konflikty zbrojne oraz handel dziećmi”⁵⁸. Obszerna lista przyczyn wymienionych w preambule protokołu wskazuje jednoznacznie, że przed społecznością międzynarodową stoi wiele wyzwań, którym należy sprostać, aby uporać się z problemem dziecięcej prostytucji i pornografii. Wieloaspektowość zjawiska wynikająca ze złożoności jego przyczyn, wskazuje jednoznacznie, że konieczna jest intensyfikacja współpracy międzynarodowej na rzecz zwalczania procederu i zapobiegania mu. W tym obszarze szczególna rola przypada organizacjom międzynarodowym, bez których działania pojedynczych państw z pewnością nie okażą się skuteczne.

Literatura uzupełniająca

ECPAT International Report of the World Congress III against sexual exploitation of children and adolescents, Bangkok 2009.

Gallagher A.T., *The International Law of Human Trafficking*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Cape Town, Singapore, São Paulo, Delhi, Dubai, Tokyo, Mexico City 2010.

Lasocik Z., Koss M., Wieczorek Ł. (red.), *Handel dziećmi. Wybrane problemy*, Ośrodek Badań Handlu Ludźmi Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2007.

Obokata T., *Trafficking of Human Beings from a Human Rights Perspective: Towards a Holistic Approach*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston 2006.

Pinheiro P.S., *The World Report on Violence against Children*, Published by the United Nations Secretary-General's Study on Violence against Children, Geneva 2006.

Profiting from abuse. An investigation into the sexual exploitation of our children, C. Bellamy (wpr.), The United Nations Children's Fund (UNICEF), New York 2001.

Report of the Consultation on Child Abuse Prevention, World Health Organisation (WHO), Geneva 29–31 March 1999, [w:] *Definitions of Child Abuse*, <http://anppcan.org/old/new/home/def.htm>.

⁵⁸ Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie handlu dziećmi...

